

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Анализ на национални и местни политики за образователна медиация и приобщаващо образование през последните 5 години

Автор: Ирина Кюлджиева-Файон¹

Въведение

Настоящият Анализ е изготвен по поръчка на Сдружение „Българо-Румънски трансграничен институт по медиация“, в качеството му на Бенефициент по проект BG05SFOP001-2.025-0116 „Мониторинг на образователната медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в Област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020.

Предизвикателствата пред българското предучилищно и училищно образование за последното десетилетие според оценките в докладите на ЕК, Световна Банка, и други независими източници, остават все още постоянни, но усилията на институциите, макар и не винаги ефективни и навременни, продължават. Ето кратка справка за тези предизвикателства и най важните политики за или свързани с приобщаващото образование след 2018 година. Тук ще направим кратък преглед на някои общи съществени политики, промени и проблеми, и ще се фокусираме на приобщаващото образование и образователната медиация. Целта ни не е да обхванем всички проблеми, но тъй като политиките за приобщаване са част от реформите в образованието като цяло, ще се спрем и на по-обща проблеми.

Ще се фокусираме на състоянието на образователната медиация, която се е утвърдила като ромска образователна медиация, въпреки че практиката показва, че има и деца и ученици и от турската етническа общност и от българската в малките, селски и бедни населени места, които също имат нужда от мерки за приобщаване и също ползват или би трябвало да ползват образователната медиация. Като че ли напоследък се е утвърдила тенденцията за етносите различни от ромския, да се използват социалните работници, които по същество извършват и образователна медиация но са насочени и към лица със специални потребности. Националната програма за образователна медиация за 2021-2022 е обединила финансирането за образователни

¹ Авторът на този документ е ръководил програми по Финансовия Механизъм на ЕИП и по Швейцарската програма ЗОВ, където Община Русе и Сдружение БРТИМ са били бенефициенти

www.eufunds.bg

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

медиатори и социални работници в едно перо, което показва, че двете функции са сходни и донякъде взаимозаменяеми. В разглеждания проект *Мониторинг на образователната медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе*, финансиран от ОП Добро управление, 2014-2020 участват ученици и от ромски и от турски етнос и медиаторите работят и с двете групи, въпреки че превесът е към ромските ученици.

Национални политики за образование и ранно детско развитие, в това число за уязвими групи и роми

През последното десетилетие са направени много системни промени в областта на политиките за образование в България:

Приет беше нов Закон за предучилищно и училищно образование (ЗПУО) през 2015 г., който влиза в сила през 2016 г., последно изменен и допълнен през февруари 2023г.

Новият закон цели да направи системни промени в образователната система, което също така засяга приобщаващото образование и децата и учениците от етническите малцинства. С приемането на ЗПУО и приоритизирането на приобщаващото образование, МОН разработва и политики за прилагането на диференциран и индивидуализиран подход към децата и учениците, включително от уязвими групи и роми. Обръща се повече внимание на програми за допълнителни занимания за компенсиране на трудностите в учебния процес, липсата на мотивация и трудностите при завършване на клас, етап или степен на образование. Прилагат се мерки и за развитие потенциала на ромски или турски деца и ученици, за които майчиният език е различен от българския. Също така приоритет има и включването на родителите в приобщаването на деца и ученици и мотивирането им да образуват децата си.

Законът за държавния бюджет през 2018 г. реформира системата за делегираните бюджети и финансиране на училища и детски градини за да намали разликите във финансирането между градските и селските училища. Промените осигуряват допълнителни средства за работа с ученици от уязвими групи. Според Закона, делегираните бюджети се определят не само от броя на учениците, но и от броя на паралелките и вида на училището. От 2018 г. МОН предоставя на общините средства не само по единния стандарт за финансиране на ученик, но и по новия стандарт за паралелка и институция, като се въвежда и регионален компонент, осигуряващ допълнително финансиране за отдалечени общини и региони, за селски общини и за уязвими групи. Органите не събират информация за етническия произход на учениците. Но училищата събират информация за образователния статус на родителите и според тази информация може да се определят уязвимите групи, които отговарят на условията за получаване на допълнително финансиране от държавата.

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0116-C01 „Мониторинг на политиките за образователна медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Новата система от 2018 г. значително увеличава бюджетите на училищата с по-малко ученици. Селските общини, особено тези, разположени в отдалечени райони, също ще получат увеличение на бюджета. По отношение на ромските ученици се осигуряват допълнителни средства за работа в училища с концентрация на ученици от семейства с нисък образователен статус.

Приет е Закон за професионалното образование и обучение (ПОО) през 2020 г.

С измененията на Закона за ПОО от 2020 г. се визират нови изисквания за осигуряването на качеството на ПОО, включително ученето в процеса на работа. Работодателите и синдикалните организации имат решаваща и консултативна роля при формирането на ПОО чрез участието си в регионалните и националните съвети и при разработването на националните образователни стандарти. Актуализирането на списъците на професиите и стандартите ще стане пилотно в рамките на стратегическа операция на ЕСФ+, която ще стартира през 2022 г.²

Дуалното образование започва да се развива след 2013 г. в рамките на проекта ДОМИНО, финансиран от Българо-Швейцарската програма за сътрудничество. Голяма част от ромските ученици, не успяват да издържат зрелостните изпити в повечето професионалните гимназии – така ромски младежи завършват средното си образование, без да получат диплома. С дуалното образование се създава възможност да получат свидетелство за професионална квалификация. През 2016-17 г. МОН предприема мерки за увеличаване на участието на роми в средното образование в три направления: общи мерки за развитие на професионално образование, осигуряване на безплатен транспорт и стипендиантска програма за роми - средношколци (съфинансирана от Ромския Образователен Фонд).

Между 2021 г. и 2027 г. Европейският социален фонд плюс (ЕСФ+) продължава да подкрепя професионалното образование и обучение, ПОО. По линия на ЕСФ+ са бъдат заделени около 290 млн. евро по програма „Образование“ за подобряване на привлекателността, достъпността, качеството и приложимостта на професионалното образование и обучение на пазара на труда. Ще бъде оказана подкрепа за пилотно въвеждане и разширяване на дуалната система, включително във висшето образование, професионално ориентиране, чиракуване и развиване на предприемачески умения у учениците, обучение на учители и наставници, въвеждане на система за проследяване на професионалната реализация на висшистите и въвеждане на съвместни програми в области от значение за икономиката на регионите и пазара на труда, с иновативно цифрово учебно съдържание. Освен това е осигурена подкрепа за работата на 24 центъра за високи постижения в областта на ПОО, които ще бъдат обновени въз основа на плана за възстановяване и устойчивост.

² EC Education and Training Monitor 2022, Country Report, Bulgaria, 2022

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Приета е нова **Стратегия за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021–2030 година)**

Стратегията има ясна визия за образованието до 2030 година, с основни приоритетни области за развитие, както и съгласуваност на политиките и мерките в отделните стратегически области. В Стратегическата рамка, работата с уязвими родителите ще бъде във фокуса на мерките за ефективно приобщаване на децата и учениците в образователния процес. В подкрепа на реформите в образователната система в областта на приобщаващото образование в дейности по приоритетни оси 2 и 3 на ОПНОИР са били включени 191 520 деца и ученици от ромски произход. С допълнителните инвестиции по новата Програма „Образование“ ще се подпомогне продължаването на мерките за приобщаващото образование на деца и ученици от уязвими групи с цел постигане на устойчивост на образователната реформа в тази област.

Новата Програма „Образование“ (2021–2027) финансира реалните мерки, чрез които ще бъдат постигнати стратегическите цели. Общият бюджет на програмата е 1.9 млрд. лева (приблизително 1/3 от годишния бюджет на РБ за образование) и тя е фокусирана на 3 приоритета: 1. Приобщаващо образование и образователна интеграция; 2. Модернизация и качество на образованието и 3. Връзка на образованието с пазара на труда.

Националните програми за развитие на образованието

Докато през 2016 г. се изпълняват само 9 национални програми с бюджет от близо 70 млн. лв, то през 2021 г. те са 21 с планирани средства от почти 160 млн. Така националните програми имат значителна роля за целевото финансиране на образователни инициативи и в известна степен за реализирането на политики в образованието.

И Програма „Образование“ (ПО), и националните програми имат временен характер и са по-скоро мост към създаване на устойчиви системни държавни политики. Някои от националните програми имат напълно оправдано съществуване, защото могат да осигурят целенасочена помощ за временен проблем, но за съжаление те се опитват да разрешат системни проблеми, които имат нужда от повече финансов и човешки ресурс.

И ПО, и националните програми прилагат системи за мониторинг и оценка на постигнати резултати, които не са достатъчно адекватни за измерване постигнатите резултати и за качество им. Измерването е на бройки дейности или други количествени показатели по дейности, а не на резултати, които да могат да измерят дали поставената цел на проекта е постигната. Особено полезен в случая е мониторинговия доклад на Сдружение България 2030³ където се разяснява нуждата от измерване на резултатите, а не на продуктите по дейности. Измерването на продукти не отговаря на следните въпроси:

³ МОНИТОРИНГОВ ДОКЛАД 2021 Образование в застой, Образование България 2030, София 2021

----- www.eufunds.bg -----

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- ✓ Как да разберем дали изпълнението на самата програма и предложените мерки работят или не?
- ✓ Какъв е конкретният резултат от тези мерки и кои от тях дават по-добър резултат?
- ✓ Как се проследява и оценява ефективността на дадена програма по време на изпълнението а не в края, когато вече е късно за промени?
- ✓ Каква е алтернативната цена, която плащаме – има ли по-добър начин да разходим ресурсите?

Освен това, често тези програми не са планирани въз основа на достоверни данни и нужди, а само на предположения или епизодични изследвания на НПО или донори. Това засилва несистемния характер на планирането и често целите не отговарят на реалните нужди.

Национална стратегия за учене през целия живот за периода 2014–2020 година

България си е поставила за цел до 2030 г. 35,4 % от възрастните да участват в обучение всяка година (три пъти повече от базовата стойност от 11,8 % през 2016 г.), сред които и много уязвими групи и роми. За тази цел от националния бюджет и от фондовете на ЕС са заделени значителни суми за преквалификация и повишаване на квалификацията в сътрудничество с работодателите, синдикалните организации и други организации на гражданското общество. В последно време, вниманието е насочено към уменията в областта на цифровите технологии, за които са отпуснати около 286 млн. евро по линия на ЕСФ+, с което се допълват усилията в рамките на националния план за възстановяване и устойчивост. В рамките на програмите на ЕСФ+ за периода 2021—2027 г. ще бъдат заделени и 78 млн. евро за подкрепа на ограмотяването на възрастни.

Националната стратегия за равенство, включване и участие на ромите 2021—2030 г. и плана за действие към нея (приет през 2022 г.) на Република България 2021- 2030

В съответствие със Стратегическата рамка е разработена и *Програма „Образование“ 2021-2027 г.*, която осигурява подкрепа за всички деца и ученици, сред които и от уязвими групи, включително роми. Главната оперативна цел е създаване на условия за осъществяване на качествено и приобщаващо образование, както и за образователна интеграция и интеркултурно образование за деца и ученици, в т.ч. за уязвими групи, включително роми. Общите цели са:

1. Ефективен обхват, включване и реинтеграция на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст от уязвими групи, включително роми.
2. Осигуряване на условия за осъществяване на приобщаващо образование и интеграция на деца и ученици от уязвими групи, вкл. роми.
3. Повишаване на качеството на образование в детски градини и училища с концентрация на деца и ученици от уязвими групи, вкл. роми
4. Преодоляване на процесите на сегрегация и вторична сегрегация в детски градини и училища чрез мерки за десегрегация.

----- www.eufunds.bg -----

5. Съхраняване на културната идентичност на децата и учениците с различна етнокултура, вкл. роми чрез утвърждаване на интеркултурното образование, като неотменна част от модернизацията на образователна система.
6. Ефективно взаимодействие „образователна институция – семейство“ с фокус върху родители от уязвими групи, вкл. роми, за повишаване значимостта на образованието чрез промяна на нагласите.
7. Насърчаване на участието на лица от уязвими групи, вкл. роми, в продължаващо образование и/или професионална квалификация и/или висше образование.

Мерките за постигане на целите са заложи в Плана за действие за изпълнение на Стратегията.

Сред най-важните механизмите за изпълнение на интеграционната политика могат да се посочат⁴:

Изпълнението на Националната стратегия ще се извършва от институции и организации, които съгласно своите правомощия и компетентности ще залагат конкретни дейности и мерки. Координацията и методическото подпомагане по изпълнението на Стратегията и на НПД се осъществява от Секретариата на *Националния съвет за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси към Министерския съвет*, който е Национална контактна точка (НКТ) по изпълнението на Стратегията.

Във всяка областна администрация ще да бъде назначен минимум един служител, чиито функции ще са свързани с приобщаващата политика. Към областните управители има създадени областни съвети за сътрудничество по етническите и интеграционните въпроси, като консултативни и координиращи органи за провеждането на политиката по етническите и интеграционните въпроси.

Изграждането на капацитет на консултативните структури с участието на гражданското общество към ресорните ведомства, областните управители и местните власти за планиране, изпълнение, мониторинг и оценка на Стратегията ще бъде последователно подкрепяно.

Ще се насърчава активното участие на роми в разработване, съвместно с представители на местната ромска общност, на годишни планове на основата на анализ и оценка на проблемите и нуждите на ромските общности и в съответствие с областните стратегии и Националната стратегия за ромите. Тези планове се приемат от общинските съвети и следва да бъдат ресурсно обезпечени, а изпълнението им да е тясно обвързано с приобщаващите цели и индикатори, заложи в *Плана за интегрирано развитие на общината*.

⁴ Граждански мониторингов доклад за изпълнение на Националната стратегия за интеграция на ромите на РБ, *Оценка на напредъка по четири ключови области на стратегията*, изготвен от: Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе“ Сдружение „Свят без граници“ Фондация „Инди - рома“ Фондация „Джандър алтернативи“ Ромска академия за култура и образование Асоциация „Знание“ Декември 2018

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Ще бъдат стимулирани общините да финансират изпълнението на мерки чрез общинските бюджети за сметка на собствени приходи, и в партньорство с НПО; ще се търси подходящо финансиране на НПО, които предоставят такива дейности, тъй като тези дейности са от решаващо значение за създаването на среда и условия за приобщаване и участие.

България ще получи средства от Европейски социален фонд+ за Програмата за развитие на човешките ресурси 2021-2027 (ПРЧР), Програмата за храни и/или основно материално подпомагане 2021-2027 (ПХ) и Програмата за образование 2021-2027 (ПО), както и от Европейския фонд за регионално развитие за Програмата „Развитие на регионите“ 2021-2027(ПРР).

Националният план за действие за периода 2022-2023 г. за изпълнение на Националната стратегия на за ромите съдържа конкретни цели и мерки, свързани с образованието на уязвими групи, включително и роми. Целите са представени чрез мерки, които са конкретизирани и разпределени по отговорни институции. Основните отговорни институции са МОН, Агенция Програма Образование, ЦОИДУЕМ и РУО. Източниците на финансиране са държавния бюджет, програма Образование (ЕСФ), Национални програми (Заедно за всяко дете и за подкрепа на образователни медиатори и социални работници), средства по ЕИП и Българо-швейцарската програма за сътрудничество ЗОВ 2. Мерките за образователната медиация конкретно са следните: средства за заплати, средства и програми за обучения, за обучения за десегрегация и работа с родители, за обучения на ромски медиатори за обучители и за обучение на образователни медиатори и помощник-учители, за кандидатстване във висше училище на медиаторите и за получаване на педагогическа специалност.

Не са направени още оценки и мониторинг на тези програми и някои от тях са извън 2-годишния план – ОП Образование, ЕИП програмите и Българо-Швейцарската Програма ЗОВ 2, която още не е започнала като имплементация. Има вероятност НП за образователните медиатори и соц. работници да не се поднови за 2023 година.

Представените в таблицата по-долу мерки са свързани само с образователната медиация:

Цел 3. 1. Повишаване на качеството на образование в детски градини и училища с концентрация на деца и ученици от уязвими групи, включително роми		
Мерки	Отговорна институция	Източник на финансиране и размер на фондове
3.1. Осигуряване на подходяща подкрепа на образователни институции с концентрация на деца и ученици от уязвими групи спрямо	МОН	Държавен бюджет за допълнително финансиране за работа с деца и ученици от уязвими групи по чл. 282, ал. 14 от ЗПУО. Средствата за уязвими групи за

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0116-C01 „Мониторинг на политиките за образователна медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

установените потребности, вкл. за назначаване на образователен медиатор (Текуща, 2022 г). 1447 образователни институции с концентрация на деца и ученици от уязвими групи с осигурени средства за 2022 г.		2022 г. са в размер на 34 723 800 лв.; Със средства по Национална програма за подкрепа на обр. медиатори и социалните работници
3.2. Провеждане на обучения за образователни медиатори и/или социални работници. 2022- 2023 г. 900 – 1000 обучени образователни медиатори и/или социални работници	МОН; ИА „Програма за образование“	Програма Със средства по ОП НОИР 2014-2020 г. и по Програма „Образование“ 2021-2027 г.
Цел 4. Преодоляване на процесите на обособяване (т.н. сегрегация и вторична сегрегация) в детски градини и училища чрез образователни мерки за десегрегация		
4.1 Подпомагане на общините за обр. десегрегация и недопускане на вторична сегрегация чрез осигуряване на безплатни пособия и материали и безплатен транспорт за деца в задължително предучилищно образование и за ученици от сегрегирани обр. институции, за обучение, възпитание и социализация в несегрегирани приемни такива. 2022 г. Брой образователни медиатори и друг непедагогически персонал: 2022 – 22; 2023 – 62	ЦОИДУЕМ	Със средства по Националната програма „Подпомагане на общини за реализиране на дейности за образователна десегрегация и превенция за недопускане на вторична сегрегация“ – 500 000 лв.

Цел 5. Съхраняване и развиване на културната идентичност на децата и учениците с различни етнокултурни маркери, включително роми чрез утвърждаване на интеркултурното образование, като неотменна част от процеса на модернизация на българската образователна система		
5.1. Обучения на обучители – преподаватели от пед. факултети, пед. специалисти от предучилищното и училищното образование, младежки работници и обр. медиатори – роми, за придобиване на компетентности за справяне с дискриминационни прояви, тормоза, насилието и социалното изключване по проект „Социално и образователно включване“ Обучени ромски обр. медиатори за обучители на ромски медиатори за 2023 - 10.	ЦОИДУЕМ	Проект „Изграждане на капацитет за образователно и социално включване“ 85% ФМ на ЕИП, 15% Национално съфинансиране, Програма „Местно развитие, намаляване на бедността и подобро включване на уязвимите групи“, финансиран от Финансовия механизъм на ЕИП, 2014-2021 г.
Цел 6. Ефективно взаимодействие „образователна институция – семейство“ с фокус върху родители от уязвими групи, включително роми, за повишаване значимостта на образованието чрез промяна на нагласите.		
6.1. Дейности за приобщаване на родители от уязвими групи, вкл. роми, към училищния живот и мотивиране за образованието на децата им. 45 детски градини и училища с осъществени дейности за взаимодействие с родители – за 2022; 100 детски градини и училища с осъществени дейности	МОН РУО	По НП „Заедно за всяко дете“ за 2022, Модул „Добри практики за взаимодействие с родителите на институциите от предучилищното и училищното образование“ Със средства по НП за подкрепа на обр. медиатори и социалните работници; Със средства по Програма „Образование“ 2021-2027 г.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

за взаимодействие с родители – за 2023		
Цел. 7. Насърчаване на участието на лица от уязвими групи, включително роми, в продължаващо образование и/или професионална квалификация и/или висше образование.		
Квалификационни курсове за придобиване на професионална квалификация за длъжностите образователен медиатор и социален работник за назначени на тези длъжности лица в образователните институции. 2023 - 1200 лица, включени в курсове и придобили професионална квалификация; 70 образователни медиатори и помощник-учители, включени през 2023 г. в обучение за кандидатстване във висше училище за получаване на педагогическа специалност.	МОН ЦОИДУЕМ	Средства по Българо- швейцарска програма за сътрудничество ЗОВ 2, Със средства по ОП НОИР 2014-2020, проект „Подкрепа на уязвими групи за достъп до висше образование“

През 2018 г. по инициатива на Програма ЗОВ по *Българо- Швейцарската програма за сътрудничество* беше официално регистрирана професията образователен медиатор в Националния класификатор на професиите. Според информация, предоставена от МОН, в началото на ноември 2018 г. са работили около 220 образователни медиатори. Повечето назначени медиатори (91) имат средно образование. Повечето от медиаторите са жени (144 от 220).

Предизвикателства в образованието и грижите в ранна детска възраст

Обхват на децата – отпадането и нередовното посещаване на детски градини и предучилищни институции от уязвимите групи

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0116-C01 „Мониторинг на политиките за образователна медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Според данни на Обзора на ЕК за 2022 г.⁵ в образованието в ранна детска възраст (от 3-годишна възраст до възрастта за започване на задължително начално образование) участват 80,1% от всички деца. Все още този процент е по-нисък от средната стойност за ЕС от 93 % и от целевата стойност на ЕС от 96 % до 2030 г. През септември 2020 г. влезе в сила реформата за намаляване на възрастта за започване на задължителното предучилищно образование от 5 на 4 години – това решение има особено силно влияние за приобщаването на ромските деца отрано. Тя се прилага поетапно и до 2023—2024 г. ще влезе в сила в цялата страна. С нов закон от пролетта на 2022 г., родителите могат да записват децата си в детски ясли и детски градини без заплащане на такси. Там, където е въведено задължително предучилищно образование за децата на 4-годишна възраст, се предлага финансова компенсация на семействата, чиито деца не са получили място в детска градина.

Недостатъчни усилия за стратегическо устойчиво решаване на национално ниво въпроса с обучението по български език

Поради липса на специално обучени педагози за преподаване на Български език на деца и на дългосрочни политики (не двугодишни национални програми), които да адресират подготовката на кадри и въвеждането на българския език като задължителна част от програмите в детските градини, много деца не научават добре езика в ранна възраст или просто не посещават детски градини. В *Националната стратегия за ромите (2021-2030)* е посочено, че качеството на образованието и грижите в ранна детска възраст се възпрепятства от недостатъчната подготовка на възпитателите и други служители в областите приобщаващо образование, ранно детско развитие, етническо многообразие и специални образователни потребности и способности. Наличието на национални програми посветени на тази тема са много добро начало, но те решават проблемите само временно и са ограничени във финансирането и поради това не могат да обхванат всички населени места и нуждаещи се.

Липсата на последователна, дългосрочна и всеобхватна работа на терен с уязвимите родители за важноста на ранното детско развитие, която ако е проектна не гарантира тази устойчивост, са основен проблем за приобщаващото образование. По определени национални програми се предвижда финансиране на такава работа, както и една от основните функции на ЦОИДУЕМ е да създава и финансира програми в тази област – но този вид финансиране и подкрепа са оставени на проекти, което е частично решение на системния характер на проблема.

Предизвикателства в приобщаващо образование в училище

⁵ EC Education and Training Monitor 2022, Country Report, Bulgaria, 2022

www.eufunds.bg

Обхват и ранно напускане на училище. Достъп и напускане на училище от уязвимите групи, вкл. роми

През последното десетилетие процентът на лицата, напускащи преждевременно системата на образованието и обучението, остава стабилен. През 2021 г. той намалява до 12,2 % (в сравнение с 12,8 % през 2020 г. и 14 % през 2019 г.), но все още е над средната стойност за ЕС от 9,7 %. Разликата между градските и селските райони е значителна (съответно 6,8 % и 23,7 %), а между регионите има големи различия (от 6,7 % в Югозападен регион със столицата София до 21,6 % в Югоизточен регион)

Делът на ромските деца на възраст между 7 и 15 години, които посещават формално образование, е 86,2 % при 94,6 % от общото население. Едва 28 % от ромските ученици на възраст между 20 и 24 години са завършили гимназиален етап на средното образование, докато за българското население като цяло този процент е 83,6 %. Почти две трети от ромските деца на възраст между 6 и 14 години посещават училище или детска градина, в които всички или повечето им съученици са роми. Три четвърти от ромските деца на възраст под 18 години са изложени на риск от бедност (Агенция за основните права, 2022 г.)⁶.

Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна училищна възраст

Съществена мярка за обхват и задържане в училище е създадения през 2017 г./от МОН *Механизъм за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна училищна възраст*. В Доклада на ЕК за България 2020 се споменава, че от 2017 г. до 2020 г. са върнати обратно в училище и детска градина или са записани за първи път 52 104 деца и ученици до 18 г. включително, като от тях 2 386 не са задържани и 22 986 са ново отпаднали. Сравнението на дела на отпадналите и незаписаните деца и ученици в образователната система по причини поставя на първо място културологичните причини (между 34 и 56%), след това са икономическите причини (между 10 и 14%) и образователните причини (между 1 и 12%). Особено голямо повишение има коефициентът на обхванатите 5- 6- и 7-годишни деца⁷.

Според Мониторинговия доклад 2021 *Образование в застой*⁸, „Механизмът поставя основите на интегриран подход за обхващането на всички деца, но той не успява да адресира комплексните причини за този феномен. Уязвимите групи ученици продължават да са изправени пред значителни пречки (образователни, икономически, социални и други) при достъпа до образование и неговото завършване. Анализ на ефективността на Механизма не е извършен и не е ясно дали ще има такъв. Количествените резултати от него показват, че той е много по-ефективен спрямо децата в предучилищна възраст но не е направен опит да се разкрият кои са

⁶ EC Education and Training Monitor 2022, Country Report, Bulgaria, 2022

⁷ EC Education and Training Monitor 2020, Country Report, Bulgaria, 2020

⁸ МОНИТОРИНГОВ ДОКЛАД 2021 Образование в застой, Образование България 2030, София 2021

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

най-ефективните мерки за училищното образование, и как техният ефект може да бъде увеличен.”

В Европейския мониторингов доклад за 2020⁹ се дава препоръка за „извършване на задълбочен анализ на мерките на Механизма за обхващане и задържане в образователната система на деца и ученици, особено в частта му „задържане“, където се наблюдава ниска ефективност”. Също се препоръчва и обогатяване с конкретни мерки спрямо различните причини за отпадане или риск от отпадане, вкл. допълнителни дейности по адаптиране на учениците в класните стаи и превенция на повторното им отпадане

В Доклада на ЕК за България 2019¹⁰ е посочено, че над половината от хората с увреждания прекъсват преждевременно своето образование и само 34% имат работа. Много малък е и процентът на завършилите висше образование сред тях - 13,5%. В рамките на проект „Подкрепа за равен достъп и личностно развитие“ по ОПНОИР е постигнат съществена напредък като над 2664 деца със специални образователни потребности са получили специализирана подкрепа. Най-съществено въздействие върху представителите на социално уязвими групи е оказано по проект „Развитие на способностите на учениците и повишаване на мотивацията им за учене чрез дейности, развиващи специфични знания, умения и компетентности (Твоят час)“ по ОПНОИР. Постигнатото през програмен период 2014- 2020 г. по проектите по ОПНОИР създава предпоставка за продължаване и надграждане на постигнатите резултати.

Качество на образованието и уязвими групи

Според резултати от PISA за 2018 г., 15 годишните ученици имат слаби постижения както следва: 47% по четене, 44% по математика и 47% по природните науки, но този процент е над 60 сред уязвимите групи. Според същата оценка, учениците от социално-икономически привилегирани семейства са изпреварили по постижения учениците в неравностойно положение с 106 точки. Учениците, на които българският език не е майчин се различават по резултатите си със 74 точки по четене от децата, за които той е майчин. Според PISA за 2018 г. 6 % от българските ученици посочват, че говорят на друг език в къщи.¹¹ Разликата в резултатите на тази група и на учениците, чийто майчин език е българският, е значителна. Разликата от 74 точки по четене е най-високата в ЕС.

През 2022 г. МОН прави цялостен преглед на учебниците по общообразователни предмети от 1 до 12 клас. Световната банка, разработва и тества нова методология за оценка на добавената стойност на средното образование. Това ще бъде важна стъпка към определянето на обективни

⁹ EC Education and Training Monitor 2020, Country Report, Bulgaria, 2020

¹⁰ EC Education and Training Monitor 2019, Country Report, Bulgaria, 2019

¹¹ Група на Световната банка, 2020 г.)

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

мерки за оценка на качеството в образователната система, както и за ред събирането на подходящи данни и информация.

В Мониторинговия доклад „Ключови компетентности и умения за успех” от 2019¹² е направен важен извод, че „Националните външни оценявания, НВО и Държавните зрелостни изпити, ДЗИ основно са фокусирани върху предметното знание и възпроизвеждането на информация. За разлика от PISA, НВО и ДЗИ измерват знанията на учениците по учебните предмети, докато PISA оценява и техните компетентности да се справят с реални практически задачи от ежедневието.“ Въпреки добрите намерения да се фокусира обучението върху развитие на компетентностите на учениците, тези намерения не са се превърнали в реалност, вероятно поради липса на подготвени кадри и програми, които изискват доста радикално преосмисляне и ясно решение за същността на образованието. В доклада си за 2021 същата организация стига до извода че: *През призмата на PISA България не бележи прогрес що се касае резултатите на учениците, дори напротив – постиженията на учениците се влошават.*

От повече от 5 години МОН има намерение да въведе методология за обвързване на финансирането с постигането на конкретни резултати и по този начин гарантиране на качество и на адекватна оценка на постигнати резултати. Подобна методология е трябвало да бъде изработена през 2021 но и досега тя липсва. Според доклада на същия доклад на ОБ 2030, в ЗПУО е записано, че такава методология трябва да отчита и оценките на Националния инспекторат по образованието, но отново по оценка на МОН „при сегашния капацитет и система за работа на инспектората проверката на всички училища и детски градини ще отнеме около 30 години. Това е сериозен недостатък на системата – както по отношение на измерването на качеството, така и по отношение на развиването на компетентности, които да бъдат правилно оценени.

Мерки за подобряване професионализма и положението на учителите

Липсата на възможности за обучение и лошата образователна инфраструктура оказват отрицателно въздействие върху привлекателността на учителската професия. Почти половината от учителите са на възраст 50 и над 50 години¹³. От април 2021 г. средната учителска заплата е увеличена с около 12 % и достига 125 % от средната заплата за страната. Това е второ увеличение на заплатите на учителите през последните 3 години. Въпреки че между 2005 г. и 2018 г. броят на учителите в училищното образование се е увеличил с 10 %, се наблюдава недостиг на учители, особено в селските райони, където преобладаващият брой ученици са от семейства в неравностойно положение¹⁴. Същевременно в училищата в градските райони или в средно

¹² МОНИТОРИНГОВ ДОКЛАД 2019 „Ключови компетентности и умения за успех”, Образование България 2030, София 2019

¹³ Група на Световната банка, 2020 г.

¹⁴ Ibid.

големите градове обикновено преобладава броят на учителите с по-висока степен на образование или с по-голям опит.¹⁵

Нови изисквания за придобиване на професионални квалификации на учители са приети през февруари 2021 г. с акцент върху укрепването на подхода, базиран на компетентности, както в ППУ, така и в ППР. Актуализирани са и държавните изисквания за придобиване на професионална квалификация за учител. Задължителни предмети бяха въведени в различни педагогически области², докато други бяха подсилени с допълнителни часове на обучение. Следва да се отбележи, че делът на учителите, участващи в професионално развитие, се е увеличил значително през последните няколко години³. Въпреки това, недостатъците в планирането и управлението на работната сила са довели до недостиг на персонал, небалансирано разпределение на квалифицирани учители в училищата и застаряване на работната сила. Тези фактори са допринесли за стагнацията на резултатите от обучението.¹⁶

Проектът „Образование за утрешния ден“, съфинансиран от ЕСФ, подпомага обучението на учители, включително по умения в областта на цифровите технологии. По линия на Програмата за подкрепа на структурните реформи Европейската комисия също така подкрепи цялостен преглед на политиките за учителите и препоръки за политики (Група на Световната банка, 2020 г.).

КОВИД, дистанционно обучение и национални мерки за уязвими групи

„Децата на родители със средно и висше образование се справят поне два пъти по-добре с учебния материал, отколкото тези от необразовани семейства. Това е устойчив структурен проблем, но по време на дистанционното обучение ножицата между двете групи се е разтворила още по-широко“, а „Около 25% от учениците са в риск от отпадане от образователната система в следващите няколко години. Това е една от негативните последици от обучението в електронна среда в последната година и половина¹⁷“.

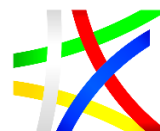
Проучванията доказват, че ученето и преподаването онлайн могат да бъдат ефективни само ако учениците имат постоянен достъп до интернет и компютри и им се предоставя подходяща и индивидуална педагогическа подкрепа. Тъй като затварянето на училищата продължи през 2021 г. и частично през 2022 г., МОН продължи да предоставя преносими компютри и други електронни устройства.

В Докладът на МОН „Обучение от разстояние в електронна среда (ОРЕС) 2020–2021“ е посочено, че погледната през призмата на родителите, учебната 2020/2021 година показва, че ОРЕС не е могло да се осъществява без тяхно участие, което от своя страна е показателно за

¹⁵ EC Education and Training Monitor 2019, Country Report, Bulgaria, 2019

¹⁶ EC Education and Training Monitor 2021, Country Report, Bulgaria, 2021

¹⁷ EC Education and Training Monitor 2022, Country Report, Bulgaria, 2022

липсата на нужните умения у учениците за автономно учене. Според Синдиката на българските учители, 53% от родителите смятат, че са отделяли повече време по време на ОРЕС да помагат на своите деца с ученето, като цели 43% от родителите са отделяли 2 или повече часа на ден за тази цел. Това са основно родители на деца от начален и прогимназиален етап на обучение. “При семействата в неравностойно положение „40% от родителите са се нуждаели от помощ при гледането на детето, за да могат да отидат на работа“

За учителите ОРЕС също се оказва предизвикателство: Според анализа на МОН за осъществяване на онлайн обучението, 80% от учителите са отделяли повече време в сравнение с присъствената форма, но тези усилия не са довели до очакваните резултати, като отново по оценка на педагозите само 40% от учениците са усвоявали преподавания материал.

Друго проучване на УНИЦЕФ за България¹⁸ показва подобен проблем – 60% от учителите са споделили, че служебните им ангажименти са нараснали значително по време на дистанционното обучение и 44% от тях съобщават за влошено психично здраве. Над 40% от педагогическите специалисти заявяват, че се затрудняват при преподаването в електронна среда на ученици с девиантно поведение, такива, които често отсъстват от часовете и които показват неангажираност към ученето, както и на ученици със специални образователни потребности.

България се стреми до 2030 г. да намали дела на учениците с ниски резултати до 25 %. Постигането на тази цел изисква усилия и целенасочени политики за да се компенсират загубите в обучението по време на пандемията. Въпреки усилията, положени през предходните години, нивото на цифровите умения на учениците е ниско. Проучвания на Е. Паунова-Хубенова и колеги, 2019 г. показват, че липсват убедителни данни за значимото интегриране на дигиталните технологии в класната стая; например учителите съобщават за липса на техническо оборудване и подходящи инструменти за цифрово образование, както и за липса на умения.

В рамките на националната програма „Отново заедно“ на ОП НОИР на децата се предоставя индивидуална помощ по време на лятната ваканция или след нея, за да се компенсира евентуалната загуба на учебно време.

Чрез проекта REACT-EU МОН се стреми да предотврати прекъсване на образователния процес, а също и да подпомогне приобщаващото образование. Проектът е насочен директно към последиците от пандемията от COVID-19 и потребностите на учителите и учениците. Извършват се няколко дейности, като закупуване на техническо оборудване за педагогическите специалисти и учениците, обучение на учениците за придобиване на умения за дистанционно обучение,

¹⁸ Янкова, М. (2020 г.). Бърза оценка на въздействието на COVID-19 върху образованието в България: Задълбочаване на проблемите с обучението и увеличаване на неравенствата. УНИЦЕФ Европа и Централна Азия

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

обучение на педагогическите специалисти за подобряване на преподавателските умения в електронна среда и обучение на образователните медиатори и родителите. Очаква се около 210 000 души да придобият умения за дистанционно обучение, а 20 000 учители ще получат допълнителна квалификация. С бюджет от 56 милиона евро проектът стартира през март 2021 г. и е с продължителност 35 месеца.

Анализ на местните политики и програми в Област Русе за приобщаващо образование и образователна медиация

Местни стратегии, програми и планове на общинско ниво за включване на роми и приобщаващо образование

Община Русе има два документа, които имат характер на стратегия и план и са свързани с уязвимите групи, в това число и роми:

ПРОГРАМА на Община Русе по изпълнение на Националната стратегия за образователна интеграция на деца и ученици от етническите малцинства 2015-2020. Документът е приет с решение № 722 от 14.12.2017 г. на Общински съвет – Русе и не е актуализиран към настоящия момент.

На сайта на Общината е представен ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ НА ОБЩИНА РУСЕ (2015-2017) В ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ОБЛАСТНАТА СТРАТЕГИЯ ЗА ИНТЕГРИРАНЕ НА БЪЛГАРСКИТЕ ГРАЖДАНИ ОТ РОМСКИ ПРОИЗХОД И ДРУГИ ГРАЖДАНИ В УЯЗВИМО СОЦИАЛНО ПОЛОЖЕНИЕ, ЖИВЕЕЩИ В СХОДНА НА РОМИТЕ СИТУАЦИЯ (2013-2020) /Приет с Решение № 1276 на Общински съвет – Русе/.

ПРОГРАМАТА съдържа комплекс от образователни и културни дейности, възложени като обща и безадресна отговорност на детските градини, училищата, общината и неправителствения сектор. Всяка една дейност е с обтекаем срок (2017-2020 г.) и няма посочени контролни органи и механизми за отчет на изпълнението. До голяма степен програмата е копирана от националните документи, без обаче да се посочват бенефициенти и изпълнители в цялата Русенска област. Друг голям проблем е липсата на конкретни времеви координати. ПРОГРАМАТА не е съпътствана от конкретно разписан механизъм за мониторинг, контрол и отчетност. Не е ясно кои отдели или служители имат задължение да правят мониторинг и оценка на изпълнението на дейности, както и не съществува конкретна методика за мониторинг.

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0116-C01 „Мониторинг на политиките за образователна медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Всички дейности и програми на Общината, свързани с образованието на уязвимите групи са дейности финансирани по проекти – на Механизма по ЕИП, на Швейцарската програма и на ОП НОИР или на Национални проекти. В най-добрия случай общината има малък дял в съфинансирането на проектите. Освен това, всички дейности, които вече са изпълнени поради някаква причина са отчетени в ПЛАНА, под Приоритет 1. Образование. Става ясно, че дейностите се изпълняват от НПО, но не е разграничено и обяснено каква е ролята на Общината? По какъв начин и с какво тя точно допринася за интегрирането на ромите и други уязвими групи? Не е обяснено дали и как Общината осигурява устойчивост на резултатите от проектите.

Съществува и осъвременен ПЛАН ЗА ДЕЙСТВИЕ на Община Русе за 2022-2023 г., който е приет с Решение № 1012/14.07.2022 г. на Общински съвет – Русе и е свързан с приведената в изпълнение НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ ЗА РАВЕНСТВО, ПРИОБЩАВАНЕ И УЧАСТИЕ НА РОМИТЕ (2021 - 2030). Този план е актуален, създаден под административния натиск на приетия на национално ниво идентичен документ, който задължава с характер на нормативен акт йерархичната структура на държавната и местна администрация да изготви съответните регионални и местни планове. В тази връзка се приемат последователно областна стратегия и план за действие (на ниво област Русе) и общински план за действие (на ниво община Русе). В общинския документ са изведени приоритети, от които в нашия фокус попадат Приоритет „Образование“ – с отговорни институции: община Русе и Регионално управление на образованието (РУО); Приоритет „Здравеопазване“ - с отговорни институции: община Русе, здравните медиатори и Регионална здравна инспекция (РЗИ). Областната стратегия и общинският план също така преповтарят Националните документи, без да отчитат спецификите и нуждите на област Русе.

Следвайки структурата на националния план за действие, в общинския план е предвидена система за мониторинг и отчетност. Тази система включва разпределение на отговорности, начин и цикличност на отчитане, функции за контрол, които са разписани общо и генерално:

- ✓ *„Експертите в Община Русе извършват управлението, координацията и изпълнението на дейностите по Плана за действие на Община Русе 2022-2023 г.“*

СЛАБОСТИ: Не е ясно кои са експертите, в какви области са експерти, каква точно е работата им, как точно извършват координацията и контрола на дейности.

- ✓ *„Мониторингът на Плана за действие на община Русе 2022-2023 се осъществява чрез периодично, ежегодно събиране и анализиране на актуална информация от всички заинтересовани страни, както и съгласуване на мерките“.*

СЛАБОСТИ: Вероятно тук става дума за събиране на данни, но не е описан процесът на събиране и за кои данни става въпрос. Също не е ясно с каква цел се събират тези данни. Не са посочени отговорните лица или отдели за това. Както и не става ясно кой анализира тези данни и как после те се използват.

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0116-C01 „Мониторинг на политиките за образователна медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Според ПЛАНА, така наречената „мониторингова дейност“ описана по-горе би трябвало да завърши с Мониторингов доклад на Община Русе, който има ежегоден характер и се отчита на областния управител. Обратен контрол от областния управител обаче не е разписан, което практически означава, че няма последствия, ако планът не бъде изпълнен или е само частично изпълнен.

СЛАБОСТИ:

Отново не е изяснено кой подготвя този доклад, какво точно трябва да съдържа той и по какъв начин той се представя на областния управител. Тъй като не става ясно как се получава обратна връзка, както и какво се случва с проблемните зони, този мониторингов доклад има вероятно чисто формален характер.

По силата на ноторния юридически акт по подразбиране приетите документи с характер на стратегически планове и програми за реализиране на политики свързани с ромския етнос, определят Кмета на общината като отговорно лице, тъй като решението на Общинския съвет възлага на кмета изпълнението на своето решение. От своя страна като работодател на общинската администрация той може да възложи тази дейност на дирекция, отдел, звено или конкретен служител. В момента в Община Русе няма делегирани права в тази област на отдел или координатор. Смята се, че дейността е в прерогативите на отдел „Социални дейности“ без да има персонално натоварен с нея служител. Най- често, при наличие на конкретни проекти, се избират персонално служители.

Не е изяснен въпросът за това кой и как следи изпълнението на политиките и ако това е Кметът, който е и отговорен за тези политики, как той самият бива проследяван, контролиран и/или санкциониран в случай на частично или пълно неизпълнение на предвиденото в тази област.

СЛАБОСТИ:

Определянето на Кмета за отговорен за местните ромски политики е важен елемент за мониторинга, но е нужно той да има и екип от служители, които да носят отговорност за мониторинга на изпълнението им, както и експерти в същия екип, които да подготвят методологията за мониторинг и да го извършват регулярно за всички политики. Делегирането на права на координатор за изпълнение трябва да стане част от управленската система на общината, а не да се решава на парче при всеки възникнал проект.

В системата на управление на общината, също е добре да бъде разписан и механизмът за контрол върху Кмета и изпълняващите дейностите – кой осъществява този контрол и как се санкционира неизпълнение? Дали тази работа е оставена само на външни одитори по проекти – ако това е така, тогава самата община няма механизъм с който да следи изпълнението на програми и дейности на самата община. Бележка: Община Русе има юристи, които следят за законността на дадени действия и политики, но това е различна дейност от мониторинга на програми и проекти. Двете дейности би било добре да се отграничат и да се създаде система за мониторинг на

----- www.eufunds.bg -----

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

програми, както и звено към Кмета което да извършва тази работа, както и събирането и обработката на данни.

Освен това, Община Русе и Област Русе са разработили *Общинска стратегия за разработване на социалните услуги за периода 2016 – 2020* но тя не е подновявана и информацията там е остаряла. Интересен е фактът че тази стратегия включва и образователни политики и дейности за уязвими групи и деца със СОП, но те са споменати между другото и като част от социалните услуги, които те със сигурност не са. В ранна детска възраст бихме могли да говорим за ранна грижа, където действително се преплитат социалните грижи и здраве с образователни елементи, но това не е така когато става дума за училищно образование. Но за съжаление, общината няма местна стратегия или план за образование, които да съответстват на новата Национална стратегия за образование и обучение за 2021 – 2030.

Проектна дейност на Общината като бенефициент. Местни ad hoc и неустойчиви политики

Извън описаната формална рамка, Община Русе и други по-малки общини, поради факта, че участват в проекти (ОП НОИР, Национални програми, ЕИП, Швейцарска програма) се налага да конкретизират някои местни политики по определени теми. Това обаче, не означава, че тези политики имат дългосрочен характер – те си остават свързани с конкретни проекти. Такива специфични политики са свързани с дейности по проекти с бенефициент Община Русе или организации от неправителствения сектор. Например, по Българо-швейцарската програма ЗОВ¹⁹, община Русе беше бенефициент по програмата, като тя имаше чисто координационна работа свързана с наемане и финансиране на НПО и експерти. Мониторинговите механизми не бяха изготвени от общината и такива нямаше налични – нещо, което е нормално да съществува в общината, като устойчива система. Общината участваше и с това, че организираше някои обществени поръчки, както и следеше за законността на дейностите. Но след приключване на програмата – уменията и опита, които служителите бяха придобили не се използваша и не станаха част от устойчивите оперативни дейности на община Русе, свързани с приобщаващо образование и здравеопазване за уязвимите групи.

Към настоящия момент в Община Русе има следните актуални проекти, в които са застъпени образователни и социални дейности за етническите малцинства:

¹⁹ Тук трябва да се отбележи че авторът на този анализ, Ирина Файон е била Ръководител на Българо-швейцарската програма, ЗОВ през 2015-2019 и тези твърдения са основани на реален опит от работата с Община Русе.

----- www.eufunds.bg -----

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

- ✓ „Изграждане на социални жилища за настаняване на лица от малцинствени групи от населението и социално слаби лица, които не могат да се ползват от условията на жилищното настаняване на Община Русе“;
- ✓ "Социално включване чрез услуги за ранно детско развитие в Община Русе";
- ✓ „Интегрирани мерки за социално и образователно включване на уязвими групи на територията на Община Русе“.

Проектите са реализирани или се намират в заключителната си фаза, тъй като са финансирани със средства от предходния програмен период 2014-2020г. Предстои оценка на тяхната ефективност и мерките за устойчивост, които ще бъдат предприети.

Достъп и обхват в детски градини и предучилищна подготовка за ромските деца

Тъй като е задължение на общините да организират и следят за достъпа на деца и ученици до учебните заведения – като това включва осигурено записване за детски градини и училища, проследяване на отпадащи деца и миграция и мерки за непосещаване на тези институции, е важно да проследим как тези задължения са застъпени като политики и дейности в Община Русе и как тя се справя с този въпрос приложен към уязвимите групи.

За всички желаещи ромски родители има гарантиран достъп за децата им до детски градини и предучилищна подготовка. Това става чрез системата за електронен прием, която се администрира и на място в детската градина по време на подаване на електронните заявления, което означава, че при липса на електронни възможности (компютър, лаптоп, таблет, телефон, интернет или въобще познания за работа в електронна среда) на място в детската градина може да бъде попълнено от администратор електронно заявление и подадено от името на ромския родител. Но има случаи, когато някои ромски родители имат нужда от придружаване и помощ от страна на ромски образователен медиатор, на който те имат доверие и който може да осигури повече индивидуална подкрепа. Такава подкрепа за записване на деца в градините липсва в област Русе.

Транспорт

Достъпът до общинските детски градини е свързан тясно с това дали има осигурен транспорт за превоза на децата до тези институции като това важи особено много за уязвимите групи. Такъв транспорт има само за средищните училища и детски градини, които са приютили на територията си деца от населени места, където са закрити образователни институции. В рамките на града или на едно населено място няма осигурен транспорт нито възможности за безплатен обществен транспорт за придвижване до и от детската градина.

Премахване на таксите за детските градини

На територията на Община Русе не е предвидено безвъзмездно предоставяне на услугата „отглеждане и възпитаване на дете в детско учебно заведение“. Родителите на децата заплащат

----- www.eufunds.bg -----

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

такса и стойността на един храноден, според броя на посещенията. От такса са освободени само децата, които са във възрастта на задължителната предучилищна подготовка. В момента това са децата в 3 и 4 група (на 5 и 6 години). Според промените в ЗПУО, от 2024 година в задължителна предучилищна подготовка влизат и 4-годишните деца. Родителите заплащат само стойността на хранодните. Предстои да се проследи как това ще бъде въведено в Област Русе.

КАЗУС

Трябва да се отбележи, че през 2021 година по инициатива на Община Русе е закрыта детска градина „Ралица“, която бе локализирана в квартал с подчертано етническо население, с преобладаваща ромска общност. За жителите на този квартал (кв. Тракцията) в последните 10 години са полагани интегрирани грижи по няколко проекта (ЕИП и Швейцарска програма ЗОВ), застъпващи се във времето, което даде възможност да няма прекъсване в образователната и социална подкрепа към семействата и техните деца. Със закриването на детската градина образователната интервенция на заинтересованите страни и работата по Механизма за връщане и приобщаване към образователната среда са поставени на сериозно изпитание. Тази стъпка е в нарушение на Споразуменията на Общината с Българо-швейцарската програма, където тя е отговорна за устойчивостта на градината. Този факт ярко демонстрира, че нарушенията от страна на Община Русе остават ненаказани и че контролът по изпълнение на дейности и споразумения отсъства.

Достъп и обхват на училищата за ромските деца

Би могло да се каже, че донякъде има осигурен равен достъп до начално училище в Област Русе. Създадена е система за електронен прием на децата в първи клас. По време на подаване на електронните заявления, ако бъдат заявени дефицити за работа в електронна среда от родители на деца, подлежащи на прием в първи клас, на място в което и да е училище може да бъде попълнено от администратор електронно заявление и подадено от името на съответния родител. Но има все още ромски родители, които имат нужда от индивидуална помощ чрез образователните медиатори.

Транспорт

Адекватен транспорт в смисъл на обществен транспорт има, доколкото той обхваща всички райони и нужди на местната общност. Адекватен транспорт осигурен от Община Русе в смисъл на транспорт от и до училище няма с изключение на учебните заведения, които са средищни и приемат деца от други населени места със закрити там учебни заведения.

Община Русе няма специално разписан механизъм за мониторинг на равния достъп до начално училище. Разчита се на разписаните защитни механизми на софтуерния продукт, който

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0116-C01 „Мониторинг на политиките за образователна медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

осигурява електронния прием. При възникване на проблем, ситуацията се разрешава според случая без да се съблюдава конкретна методика, а само основната законова норма ЗПУО.

Механизъм за обхват на деца и ученици в образователната система

Общините от областта участват в дейностите, свързани с Механизма за обхват. Но те не участват, защото Механизмът е част от плановете на Общината, а защото това е изискване на МОН и на РУО. В случая, РУО а не Общината изпълнява ролята и на координатор и на оценител на качеството на този Механизъм. Това по дефиниция създава конфликт на интереси, тъй като няма как изпълнителят на дейностите да е и оценител. Но този процес, макар и необходим и иновативен има слабости като изпълнение:

- ✓ Няма достатъчно добра подготовка на участващите в него – най-вече как да се задържат деца и ученици в образователните институции.
- ✓ Не е регламентирано кои точно отдели или служители на Общината трябва да участват
- ✓ Не е създадена добра система за мониторинга на процеса от страна на МОН/РУО – измерват се бройки, а не качество на изпълнението.
- ✓ Не са предвидени средства за подкрепа на Механизма или поне стимули, които да награждават усилията на тези Общини и училища, които успяват да върнат и задържат повече деца или ученици.

Ролята на РУО във формирането на местните политики за роми. Контрол върху качеството на приобщаващото образование за ромски деца и ученици

Ролята на РУО във формирането на местните политики за Роми е подчинена на централната власт и се осъществява изцяло в съответствие със спуснатите държавни инструкции, които са официализирани чрез националните стратегически документи за интегративни политики за ромската общност. РУО администрира национални програми за местно изпълнение, следи изпълнението на национални проекти, свързани с образователната интеграция и опосредства работата по националната програма за медиаторите в училищната среда.

РУО няма регионален план, в съответствие с Националната ромска стратегия. Съществува ПЛАН за дейността на РУО за 2022-2023, съгласно *Стратегическата рамка за развитие на образованието, обучението и ученето в Република България (2021 – 2030)*

Регионалните приоритети в дейността на РУО – Русе са следните:

1. Изпълнение на дейностите по Механизма за съвместна работа на институциите по обхващане и включване в образователната система на деца и ученици в задължителна предучилищна и училищна възраст (ПМС 100/08.06.2018 г):

----- www.eufunds.bg -----

2. Развитие на професионалното образование и обучение в съответствие със стратегията за развитите на област Русе: насърчаване предлагането на „защитени” професии при изготвяне на предложенията за държавен план-прием с оглед гарантиране подготовка на кадри по професии, необходими за регионалната икономика; насърчаване на професионално образование и дуално обучение
3. Изпълнение на националните програми за средното образование за 2022 година.
4. Организационно и методическо подпомагане на дейността на директори, заместник-директори и другите педагогически специалисти.
5. Координиране и контролиране на дейността на директорите на училища при организиране и провеждане на ДЗИ и НВО

От дейностите по горните приоритети, само някои имат значение за приобщаващото образование и за ромската интеграция чрез образование. Една от особеностите и на национално и на регионално ниво е фактът, че когато се обсъжда приобщаващото образование, се визират най-вече деца и ученици със СОП. Фокусът на работа на Отдел *Приобщаващо образование* към МОН също беше върху деца със СОП. Впоследствие, тази визия беше коригирана, но все още преобладава схващането, че приобщаващото образование е за деца със СОП. Това се наблюдава и в планираните дейности на РУО, където се говори за приобщаващо образование за деца със СОП, но не и към уязвими групи, вкл. роми.

Основните дейности, свързани с обхвата на ромски деца и ученици, в които РУО има някакво участие са свързани с организиране и мониторинг на работата на Механизма. Донякъде, приоритетът за професионално образование също засяга ромите.

РУО има някакво участие на ниво проекти, но това остава не конкретизирано в плана. Така например:

По проект „Подкрепа за приобщаващото образование“, финансиран от ОПНОИР една от дейностите е Дейност 6: „Дейности за семейна подкрепа в процеса на приобщаващото образование в детските градини и училищата по проекта. Никъде не са описани конкретните задачи на РУО но са посочени бройки родители. Също не е ясно дали се имат предвид деца със СОП, и/или ромски деца. Дали тези бройки трябва да се разбират като индикатор за свършена работа остава неизяснено. И дали ако е така, това означава че РУО има ролята да контролира и прави мониторинг?

По програма „Активно приобщаване в системата на предучилищното образование“, финансиран също от ОПНОИР дейностите са следните:

Дейност 1: *Допълнително обучение по български език за деца от уязвими групи;*

Дейност 2: *Провеждане на дейности за педагогическа, психологическа и социална подкрепа на деца от уязвими групи: осигуряване на допълнителен педагогически и непедagogически персонал*

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Тук очевидно се имат предвид ромски деца (уязвими групи). Но също така не е точно пояснена ролята на РУО – отново има определени бройки и можем само да се досещаме, че РУО вероятно има мониторингова роля. Ако това е така – би трябвало да има налична система за мониторинг, разработена за област Русе.

Същото важи и за проекта „Подкрепа за дуалната система на обучение“, финансиран по ОП НОИР, където се предполага, че са участвали голям брой ромски ученици.

Приобщаващо образование и образователна медиация в детските градини и училища

Въведение

Както беше споменато в първата част на този анализ, професията образователен медиатор (ОМ) беше официално призната и вписана в регистъра на професиите по инициатива на Българо-швейцарската програма ЗОВ през 2017 година. За целта бяха направени проучвания сред партниращите градини, училища и общини и се създаде работна група съвместно с ЦОИДУЕМ, МОН и ЗОВ за да се изготви длъжностна характеристика за тази професия. Бяха подготвени 2 вида характеристики с цел да се обхванат различни населени места: единият вариант беше за медиатори назначени от училища или градини, които имат по-голям брой деца или ученици, а другият вариант беше за по-малки населени места, където градините и училищата са по-малки. В първия случай, ОМ се назначават от училището или градината, а във втория, от общината, с цел да има гъвкавост и ОМ да посещават не само една образователна институция.

По данни на Граждански мониторингов доклад за изпълнение на Националната стратегия за интеграция на ромите на РБ, *Оценка на напредъка по четири ключови области на стратегията*²⁰, МОН предоставя близо 24 милиона лева на училища и детски градини за работа с деца и ученици от уязвими групи. Общо 940 училища и около 400 детски градини с най-малко 20% деца от уязвими групи са получили допълнително финансиране през 2018 г. Училищата и детските градини с концентрация на ученици от уязвими групи получават допълнителна сума между 40 и 200 лева на ученик за допълнителна работа с деца в риск. Проучване, проведено за нуждите на Гражданския мониторинг, сред 109 училища, показва, че 54% са платили хонорари на учители, които участват в многоинституционалните екипи за обхват, 49% са платили за допълнителни уроци по български език, 27% са назначили медиатори, 18% са назначили друг персонал, 20% увеличават заплатите на учителите.

²⁰ Граждански мониторингов доклад за изпълнение на Националната стратегия за интеграция на ромите на РБ, *Оценка на напредъка по четири ключови области на стратегията*, изготвен от: Център за междуетнически диалог и толерантност „Амалипе“, Сдружение „Свят без граници“, Фондация „Инди - рома“, Фондация „Джендър алтернативи“, Ромска академия за култура и образование, Асоциация „Знание“, Декември 2018 г.

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

След това официализиране на професията, се очакваше от МОН да изгради и финансира система за обучение на кадри - ОМ. Също така се очакваше ЦОИДУЕМ да се включи в тези обучения и активно да изпълнява програми за работа с родители. Финансирането на ОМ трябваше да се случва през ревизираните делегирани бюджети, което в момента се оказва реално изпълнимо само когато една детска градина или едно училище са с по-голям брой ромски ученици – тоест, училището или градината са на практика сегрегирани.

Досега, вече 5 години, след регистрирането на професията не е изградена устойчива система за обучение на медиаторите, както и не са заделени бюджетни средства за такова последователно обучение. Вместо създаване на финансова устойчивост за съществуването на ОМ, МОН финансира наемането на работа и заплащането им чрез временни национални програми и най-вероятно, сега през новата Програма Образование, финансирана от ЕСФ+. Въпросът за устойчивото обучение и финансиране на ОМ, остава открит. Както и остава открит въпросът за същността на работата им и оценката на качеството ѝ.

Образователната медиация в училища и детски градини в област Русе – дейности по проекти

Както беше споменато по-горе, някои училища могат да изберат да наемат на работа ОМ, през средствата на делегираните бюджети, когато в тези учебни заведения има достатъчно деца и ученици на родители с нисък образователен статус. Това определено е добра мярка и някои учебни заведения се възползват от нея, но тя далеч не задоволява нуждите от ОМ на други места.

Проект „Подкрепа за успех“, финансирана от ОП НОИР, по който е било възможно да се наемат на работа ОМ и СР, приключи през юни 2022 г. Към настоящия момент, образователните медиатори в училищата са назначени основно по актуализираната национална програма „Подкрепа на образователните медиатори и социалните работници“, одобрена с Решение № 1050 от 21 декември 2022 година на МОН. Финансирането по програмата е за периода от 01.07.2022 г. до 30.06.2023 г. По тази програма директорите на училищата имат право да назначат образователен медиатор (ОМ) и/или социален работник (СР) за работа с уязвими деца и родители. Назначаването на образователен медиатор и/или социален работник се извършва по трудов договор на пълен работен ден (8 часа) или на непълен работен ден (4 часа). ОМ и СР се назначават от директора на училището съгласно разпоредбите на Кодекса на труда. Максималният размер на средствата за трудови възнаграждения и осигурителни вноски, за допълнително трудово възнаграждение за постигнати резултати от труда през учебната година и за СБКО за една бройка ОМ и/или СР, на трудов договор за пълно работно време е до 6550 лв. за всяко полугодие.

По изискване на програмата, ОМ и/или СР водят дневник за своята работа, както и регистър за учениците и родителите, с които работят. За организацията и изпълнението на дейността се изготвя план за работа от ОМ и/или СР, който се съгласува от директора на училището.

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0116-C01 „Мониторинг на политиките за образователна медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

Основните дейности, които ОМ и СР осъществяват по разписаната програма са: съвместна работа между родители и учители за адаптиране на учениците към образователната система и развиване на мотивация за учене; дейности с участие на родителите и учениците по честване на празници, благотворителни акции и други за създаване на положително отношение към образованието; организиране на срещи с ромски авторитети и лидери, представители на НПО с учителски колективи и родители; включване на родителите на ученици в цялостния живот и дейност на образователната институция; други дейности в зависимост от потребностите на родителите.

Ръководен орган на Националната програма е МОН, чрез Дирекция „Учебници и училищна документация“, ръководител на проекта Пенка Иванова – директор на дирекция „Учебници и училищна документация.“

Отчитането на изпълнените дейности и на изразходените средства се извършва по формуляр по образец от директора на училището, който се отчита по програмата към МОН. Училищата имат зададени определени срокове за представяне на междинен отчет на изпълнението на дейностите и извършените разходи. В срок до 31.07.2023. училищата, определени за финансиране по програмата, представят окончателен отчет за изпълнението на дейностите и извършените разходи.

Контролът по изпълнение на дейностите и на изразходваните средства по националната програма се осъществява от директора на училището.

Мониторингът по програмата се извършва (проверка на място или от разстояние) от екипа за организация и управление на националната програма в периода от 10.07.2022 до 30.06.2023 г. За извършените дейности по националната програма екипът за организация и управление на програмата изготвя анализ в срок до 31.08.2023 година.

Ролята на РУО и Община Русе по отношение на тези програми

В РУО – Русе ходът на националната програма „Подкрепа на образователните медиатори и социалните работници“ се наблюдава от Отдел “Организационно-методическа дейност и контрол”, делегирани са отговорности (аналитични и статистически) на старши експерт по приобщаващо образование. Във връзка с правилата на изпълнение на проекта РУО няма контролни функции, управлението би могло да осъществява наблюдение и контрол по самоинициатива. Директорите на училищата са пряко отговорни и се отчитат на управляващия орган (МОН), който осъществява контрол върху текущата работа и изпълнението.

Община Русе няма отношение към националната програма „Подкрепа на образователните медиатори и социалните работници“ от гледна точка на контрол, отговорности, отчетност и финансиране. Регламентът на националната програма не предвижда ангажименти на общинската администрация в нито един аспект на дейността. Към програмата не е проявен особен интерес,

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0116-C01 „Мониторинг на политиките за образователна медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ
СОЦИАЛЕН ФОНД

ОПЕРАТИВНА ПРОГРАМА
ДОБРО УПРАВЛЕНИЕ

въпреки че Общината също има приоритети за ромска интеграция и образование на уязвимите групи.

От Община Русе няма наети образователни медиатори. В по-малките общини също не е практика да осигуряват работно място на образователен медиатор, освен ако не е предвидено финансиране по проект.

Няма точна статистика за броя на медиаторите през учебната 2022/2023 година за Община Русе и област Русе, тъй като удължаването с 1 година на програмата 2021/2022 по НП „Подкрепа на образователните медиатори и социалните работници“ не е повторило автоматично броя на назначените медиатори в предходната учебна година. В рамките на цялата страна в училищата са били назначени 903 ОМ/СР. По публикувания официален списък по проект „Подкрепа за успех“ в област Русе са били назначени най-малко 25 образователни медиатори в градовете Русе, Бяла, Ветово, Сеново, Сливо поле и селата Копривец, Полско Косово, Баниска, Тръстеник, Ново Село, Хотанца, Ценово, Голямо Враново и Караманово.

Последните актуализирани данни за броя на образователните медиатори в община Русе за учебната година 2022/2023 е за назначени 8 образователни медиатори.

Каква е реалността в Област Русе?

Сдружение „Българо-Румънски трансграничен институт по медиация“, в качеството си на Бенефициент, изпълнява проект BG05SFOP001-2.025-0116 „Мониторинг на образователната медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в Област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“ 2014-2020. По проекта беше осъществен мониторинг на работата на ОМ в пет учебни заведения в Област Русе: ОУ „Алеко Константинов“, ОУ „Братя Миланови“ и ПГО „Недка Иван Лазарова“ в гр. Русе, както и ОУ „Св. Св. Кирил и Методий“, с. Полско Косово и ОУ „Неофит Рилски“, с. Копривец, община Бяла.

По-подробен анализ ще бъде представен в отделен доклад, посветен на резултатите от мониторинга, но тук само ще изтъкнем основните предизвикателства по отношение на контрола и мониторинга на работата и резултатите на ОМ, наети на работа в посочените по-горе учебни заведения, които са финансирани през национални програми, проекти, със средства за работа с уязвими групи (по чл. 52А от Наредбата за финансирането) или със средства от делегираните бюджети. Представените долу заключения се базират на интервюта на директори и ОМ, на попълнени въпросници от директори, учители и родители и на опита на организацията и нейните експерти.

Според допитването до директорите и медиаторите, могат да се направят някои общи изводи:

- ✓ Процедурата и назначаването на ОМ и СР са били спазени в най общи линии
- ✓ Медиаторите по преценка на директорите са нужни и важни с ролята и дейностите си на посредници между деца-родители и учители

----- www.eufunds.bg -----

Проект BG05SFOP001-2.025-0116-C01 „Мониторинг на политиките за образователна медиация и анализ на ефективността на образователните медиатори в област Русе“, финансиран от Оперативна програма „Добро управление“, съфинансирана от Европейския съюз чрез Европейския социален фонд

- ✓ Директорите смятат, че те са най-полезни за работата в училище, където се работи с учениците и учителите, но като че ли работата с родителите и особено на терен не е така застъпена и приоритизирана.
- ✓ Основните приоритети и умения, които директорите смятат, че трябва да притежават ОМ и СР варират – владеене на ромски език, познания по психология и педагогика, опит за работа с деца и младежи, опит от общуване и медиация с родители, емпатия и комуникационни умения.
- ✓ Основен проблем е, че не е възможно да се намерят квалифицирани кадри, които да отговарят на тези изисквания, и които да имат поне някаква подготовка по психология и/или педагогика
- ✓ Основен проблем и за медиаторите е липсата на формална подготовка, която да въведе ОМ в същността на работата. Другите два изтъкнати от всички проблема са свързани с неустойчивостта на позицията (кратък срок на финансиране) и с ниското заплащане. Някои от по-амбициозните медиатори използват позициите на ОМ за да продължат с педагогическата професия.

По отношение на отчетността и мониторинга на работата на ОМ и СР следните изводи са най-важни:

- ✓ Директорите изискват воденето на дневник от медиаторите, но тези дневници са елементарни, непълни и не добре структурирани
- ✓ Освен това повечето директори не са предоставили формуляри за отчетност на медиаторите
- ✓ Повечето директори казват, че следят изпълнението на работата на медиаторите като четат отчетите им, само някои от тях се срещат с тях редовно и никой от тях не отива на терен за да проследи работата на ОМ с родителите там.
- ✓ Не ни беше предоставен междинен или окончателен отчет от нито един директор за да проследим как те се отчитат на ръководния орган в МОН.